

«конкурентноздатності» та успішного функціонування цієї організації, однією із передумов перетворення її з «малоефективною» [10, с.98] на дієву та досконалу.

Список літератури: Лаврінченко О.В. Поняття і ознаки службово-трудоових відносин працівників органів внутрішніх справ // Вісник Запорізького юридичного інституту. 1999. № 2. 2. Лаврінченко О.В. Службово-трудоові відносини працівників органів внутрішніх справ і сфера дії законодавства про працю // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. 2000. № 1. 3. Збірник нормативних актів України з питань правопорядку. К., 1993. 4. Див., напр., рішення Комінтернівського суду м.Харкова від 08.09.1999р. по справі №2-2339/99 Шапгала Д.В. до Харківського міського управління УМВС України в Харківській області. 5. Ануфрієв М.І., Венедиктов В.С., Іншин М.І. Соціально-правовий захист працівників ОВС України / Наук.-практ. посібник. Х., 2000. 6. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: Підручник. Х., 1998. 7. Лаврінченко О.В. Правовий та соціальний захист працівників органів внутрішніх справ України: напрями удосконалення законодавства // Вісник Університету внутрішніх справ. 2000. Вип. 10. 8. Венедиктов В.С. Напрямки вдосконалення соціально-правового захисту працівників ОВС // Вісник Університету внутрішніх справ. 1999. Вип. 8. 9. Лаврінченко О.В. Питання систематизації законодавства про службу в органах внутрішніх справ // В кн.: Систематизація законодавства в Україні: проблеми теорії і практики. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. К., 1999. 10. Бандурка О.М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. Х., 1996.

Надійшла до редколегії 10.03.2001 р.

*О.В. Кузніченко,
ад'юнкт каф. трудового, екологічного та аграрного
права Нац. ун-ту внутр. справ*

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСТАВ МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ОВС

Матеріальна відповідальність працівників ОВС - одна з видів юридичної відповідальності, тому завжди є, насамперед, специфічним правозастосовчим відношенням, що виникає лише на тій стадії розвитку основного матеріально-правового відношення (трудоового, службово-трудоового та ін.), що зв'язане з розкриттям справи по суті, із застосуванням матеріального закону про стягнення на підставі відповідних матеріально процедурних правозастосовчих актів (рішень, наказів та ін.). До видання такого роду правозастосовчих актів працівник у кінцевому рахунку недоторканий, він не може бути визнаний винним і, отже (в силу вимог принципу презумпції невинності), не можна думати, що раніше цього моменту він має правову відповідальність з усіма правообмеженнями.

Цей механізм і дозволяє нам по-іншому, осмислити природу підстав виникнення й існування матеріальної відповідальності працівників ОВС, тобто тих вирішальних факторів її детермінованості, на якій вона заснована.

Як категорія матеріальної діалектики «підстава» відноситься до числа дуже багатозначних і важкопояснювальних понять.

Як вказує О.Ф.Скакун, підставою юридичної відповідальності є сукупність обставин, наявність яких робить юридичну відповідальність можливою і заборгованою, відсутність сукупності таких обставин її виключає [1, с.476].

У правовій літературі немає єдиної думки про підстави відповідальності. Більшість авторів, що розглядають різні види відповідальності, вказують як єдину підставу – правопорушення (трудове, адміністративний проступок, дисциплінарний проступок, злочин) [2, с.311; 3, с.8].

Як і всяке правопорушення, воно являє собою складний юридичний акт, що складається з ряду елементів, чи як ще їх називають – умов матеріальної відповідальності: прямої дійсної шкоди, протиправності поведінки; причинного зв'язку між діями працівника, поведінкою і шкодою, що наступила: вина працівника [1, с.42-43].

На сьогоднішній день дискусійним залишається питання про те, що правопорушення це не єдина підстава юридичної відповідальності в тому числі і матеріальної. За підставами виникнення юридичну відповідальність можна розділити на об'єктивну і суб'єктивну. До об'єктивної відноситься відповідальність, що виникає за фактом заподіяння шкоди. Тут факт – об'єктивна підстава відповідальності, норма закону, яка її передбачає – формальна підстава. Суб'єктивно буде відповідальність, що виникає тільки при наявності у суб'єкта правопорушення вини як обов'язкової ознаки правопорушення. Суб'єктивною підставою відповідальності можна вважати склад правопорушення.

Найважливіша властивість матеріальної відповідальності похідна від властивостей права взагалі, складається в її строгій нормативності і формальній визначеності. Це означає, що головною умовою її існування є наявність її нормативних підстав, що означають її передбаченність законом, чітку і всебічну регламентацію її правового режиму. Нормативними підставами детермінується правова відповідальність, обумовлюється її об'єктивний характер, зокрема, її приналежність до специфічного правового інституту системи права і його галузей.

На нашу думку, матеріальна відповідальність може наставати лише при наявності комплексу правових (нормативних) і фактичних підстав. Нормативна підстава - це правова норма, що передбачає можливість застосування мір відповідальності за правопорушення. На сьогоднішній день наявність нормативної підстави є безумовним для виникнення матеріальної відповідальності.

Визнання значення нормативної підстави матеріальної відповідальності є надзвичайно важливим для рішення теоретичних і практичних питань про наявність чи відсутність самостійних правових видів відповідальності в тих чи інших галузях права.

Нормативна підстава пояснює – в результаті чого може наставати матеріальна відповідальність; а фактична – дозволяє визначити дію (бездіяльність), зі здійсненням якої звичайно зв'язується відповідальність, а також коло осіб, на яких вона поширюється. Такою підставою є здійснення правопорушення. Воно виступає обов'язковим правоутворювальним фактом для

виникнення охоронного правовідношення, у рамках якого реалізується матеріальна відповідальність.

Коло підстав юридичної відповідальності (у т.ч. і матеріальної відповідальності) на цьому не замикається. До них варто віднести такі обов'язкові підстави, як індивідуальні правозабезпечуючі, правозастосовуючі акти, рішення компетентного органу, постанови відповідних органів і посадових осіб, накази про застосування конкретних мір відповідальності до винного в правопорушеннях. Також ці підстави прийнято називати в науці – процесуальними [1, с.477].

Таке розуміння проблеми підстав матеріальної відповідальності як системи її суб'єктивних елементів (складу правопорушення) і об'єктивних початків (нормативної підстави і тих правозабезпечуючих, правозастосовуючих актів, з якими зв'язується реальне застосування її мір, а значить і виникнення) точніше характеризує її трудово-правову, службово, трудову природу.

Матеріальна відповідальність, як і будь-який інший вид юридичної відповідальності, повинна розглядатися в динаміці, де кожній стадії її розвитку відповідає визначена група підстав. Визначимо ці підстави стосовно до предмету дійсного дослідження.

Перша – це стадія загального стану, якій характерна попереджувальна відповідальність. Вона характеризується виникненням підстав для притягнення до відповідальності; це сукупність обставин, наявність яких робить матеріальну відповідальність можливою. Нагортає така відповідальність з моменту правопорушення. Для стадії загального стану характерна нормативна підстава, тобто на підставі якого нормативного акту працівник ОВС може нести матеріальну відповідальність.

Друга стадія – це стадія притягнення до відповідальності, що характеризує суб'єктивну сторону. Для неї характерним є встановлення компетентними органами суб'єкта правопорушення і дослідження обставин справи про правопорушення.

Фактичною підставою притягнення до матеріальної відповідальності працівників ОВС є склад правопорушення.

Третьою стадією матеріальної відповідальності є стадія встановлення матеріальної відповідальності працівників ОВС, що характеризує об'єктивну сторону. Установлюється матеріальна відповідальність шляхом проголошення і введення в дію відповідних законодавчих актів, що визначають характер, межі й умову реалізації матеріальної відповідальності. Ці акти є правовою підставою матеріальної відповідальності працівників ОВС. На підставі цих актів приймаються рішення про застосування (незастосування) санкції, вибирається в її межах вид і міра відповідальності.

Останньою стадією є стадія настання матеріальної відповідальності працівників ОВС. Підставами настання матеріальної відповідальності є сукупність обставин, наявність яких робить матеріальну відповідальність належною. Для цієї стадії характерна процесуальна підстава - реалізація конкретних мір матеріальної відповідальності на підставі визначених норм правозастосовочого акту і виконання стягнення. На даній стадії працівник ОВС, знаходячись у службово-трудовах відносинах з органом внутрішніх справ

заподіює цьому органу внутрішніх справ матеріальну шкоду, чим здійснює правопорушення. І по встановленні нормативно-правових актам, правилам і процедури перетерпіває міри відшкодувального характеру.

На практиці всі підстави відповідальності є рівнозначними і представляють єдність правового, фактичного і процесуального елементів.

Таким чином, правові, фактичні і процесуальні підстави матеріальної відповідальності тісно взаємозалежні один з одним і мають важливе значення в залежності від стадії відповідальності. Так, фактична підстава поряд із процесуальною набуває головний вплив лише на настання матеріальної відповідальності. Правові ж підстави відповідальності на всіх її стадіях тісно між собою взаємозалежні і представляють єдність.

Список літератури: 1. Скакун О.Ф. Теория государства и права. Х., 2000. 2. Процевский А.И. Советское трудовое право. К., 1981. 3. Андрианов И.И. Материальная ответственность работников и служащих. М., 1979. 4. Клёнов Е.А., Малов В.Г. Материальная ответственность работников и служащих на предприятии. М., 1968.

Надійшла до редколегії 14.03.2001р.

С.І.Запара.

аспірантка Київського

Нац. ун-ту ім. М. Драгоманова

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИРІШЕННЯМ КОЛЕКТИВНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ

Сьогодні, коли сучасність з усією реальністю пов'язана з накопиченням і глобалізацією соціальної напруги, особливо актуальним постає питання щодо встановлення надійного механізму захисту трудових прав громадян. Застяжна економічна криза та повільні темпи ринкових перетворень стали основними чинниками накопичення в надзвичайно високих масштабах негативних явищ, як в системі зайнятості, так і в соціальній сфері в цілому.

Перш за все, утримання на підприємствах надлишкової робочої сили відбувається у формі тривалих неоплачуваних або частково оплачуваних адміністративних відпусток та переведення працівників в режим неповного робочого часу. Цей типовий для української економіки феномен отримав назву «прихованого безробіття» [1, с.88]. Він охопив майже усі галузі економіки. Протягом 9 місяців 1999 року число осіб, які перебували у відпустках з ініціативи адміністрації становили 2,4 млн., що становило 19,9% середньо-облікової чисельності працівників. Більш як 683 тис. осіб не працювали більше одного місяця.

Іншим загальновідомим лихом є несвоєчасна виплата заробітної плати, її деформація, що набула таких масштабів і глибини, що сталося фактичне перетворення оплати праці у різновид соціальної виплати. Існуючий рівень заробітної плати працюючих обумовлює неповноцінне відтворення робочої сили, низьку мотивацію праці та якість виконуваних робіт, незацікавленість роботодавців у технологічному оновленні виробництва.